

УДК 342.5:328.185

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-82-89>

<https://orcid.org/0000-0003-4100-9530>

Кожура Людмила Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор, директор ННІ
«Юридичний інститут» Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

<https://orcid.org/0000-0002-6930-6214>

Шевчук Олексій Анатолійович,
PhD, адвокат, Голова Правління Національної асоціації
лобістів України

<https://orcid.org/0000-0002-6072-0283>

Чорна Вікторія Григорівна,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
публічного та міжнародного права ННІ «Юридичний інститут
Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана»,

СВІТОВІ МОДЕЛІ ЛОБІЗМУ: ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНУ ПРАКТИКУ В УКРАЇНІ

Анотація: у статті розглядаються світові моделі лобізму, аналізуються їхні характерні особливості та можливості імплементації в національну практику України. Лобізм, як механізм впливу на політичні процеси, має різні форми та методи в залежності від країни, політичної системи та рівня розвитку демократичних інститутів. Моделі лобізму в США, ЄС, Канаді та інших країнах демонструють різноманіття підходів до правового регулювання лобістської діяльності, що дає Україні важливі уроки для ефективної інтеграції цього інституту в національну політичну практику.

США є однією з найбільш розвинутих країн у сфері лобістської діяльності. Тут лобізм є легальним і добре врегульованим інститутом. Основною характеристикою американської моделі є прозорість та обов'язкова реєстрація лобістів. Всі лобісти повинні бути зареєстровані в Спеціальній комісії Конгресу, а їх діяльність супроводжується звітністю та відкритими даними про зустрічі з державними службовцями. У США лобізм розглядається як невід'ємна частина демократичного процесу, що дозволяє різним групам інтересів впливати на ухвалення політичних рішень. Однак лобізм в США також має свою темну сторону, зокрема високі фінансові витрати на лобістську діяльність та можливість корупційного впливу через фінансування політичних кампаній.

У Європейському Союзі лобізм має регульований, але більш відкритий характер, ніж в США. Ключовою особливістю є консультації з громадянським суспільством та постійний

діалог між органами влади та лобістськими групами. ЄС має систему реєстрації лобістів і звітності, однак, на відміну від США, лобістська діяльність є більш структурованою та орієнтованою на середовище консенсусу. У Європі лобісти повинні дотримуватися високих етичних стандартів і уникати конфліктів інтересів. Іншою важливою рисою є інтенсивна координація між різними секторами, що дозволяє виробляти збалансовану політику з урахуванням інтересів екологічних, економічних та соціальних груп.

У Канаді лобізм також є легальним і урегульованим через спеціальний Закон про лобістів, який передбачає реєстрацію лобістів, звітність та обмеження на види лобістських витрат. Основною особливістю канадської моделі є прозорість лобістських витрат та регламентовані процедури доступу до державних органів влади. У Канаді лобізм вважається частиною демократичного процесу, а не прихованим впливом. Однак, на відміну від США, лобісти в Канаді повинні обирати більш стриману стратегію впливу, не використовуючи політичні фінансові внески як основний інструмент.

У Великій Британії лобізм має більш неформальний характер, однак з останніх років у країні активно впроваджується система реєстрації лобістів, зокрема через Реєстр лобістів Великої Британії. Характерною рисою цієї моделі є акцент на громадських ініціативах та grassroots-кампаніях, які активно використовують громадян для створення тиску на уряд через публічні петиції та медіа-кампанії. Водночас, реєстрація лобістів у Великій Британії не є обов'язковою для всіх організацій, що надає певну гнучкість у реалізації лобістської діяльності.

Ключові слова: лобізм, публічна політика, законодавче регулювання, світові моделі, прозорість, корупційні ризики, демократія, лобістська діяльність, державне управління, громадянське суспільство, публічні інтереси, реєстрація лобістів, етичні стандарти, демократія.

Abstract: This article explores global lobbying models, analyzing their characteristic features and the potential for their implementation in Ukraine's national practice. Lobbying, as a mechanism of influence on political processes, takes different forms and methods depending on the country, political system, and the level of development of democratic institutions. The models of lobbying in the USA, the EU, Canada, and other countries demonstrate the diversity of approaches to the legal regulation of lobbying activities, providing Ukraine with valuable lessons for effectively integrating this institution into national political practice.

The United States is one of the most developed countries in the field of lobbying. Here, lobbying is a legal and well-regulated institution. The main feature of the American model is transparency and mandatory registration of lobbyists. All lobbyists must register with the Special Committee of Congress, and their activities are accompanied by reporting and open data on meetings with government officials. In the USA, lobbying is considered an integral part of the democratic process, allowing various interest groups to influence political decision-making. However, lobbying in the USA also has its downsides, including high financial **costs** for lobbying activities and the potential for corrupt influence through political campaign financing.

In the European Union, lobbying is more regulated and open than in the USA. A key feature is consultations with civil society and continuous dialogue between public authorities and lobbying groups. The EU has a system for the registration of lobbyists and reporting; however, unlike the USA, lobbying activities are more structured and oriented towards a consensus environment. In Europe, lobbyists are required to adhere to high ethical standards and avoid conflicts of interest. Another important feature is intensive coordination between sectors, which enables the formulation of balanced policies that take into account environmental, economic, and social interests.

In Canada, lobbying is also legal and regulated through a special Lobbyists Act, which provides for the registration of lobbyists, reporting, and limitations on lobbying expenses. The main feature of the Canadian model is the transparency of lobbying expenses and regulated procedures for access to government bodies. In Canada, lobbying is considered part of the democratic process,

rather than a hidden influence. However, unlike the USA, lobbyists in Canada must choose a more restrained influence strategy, without relying on political financial contributions as a primary tool.

In the United Kingdom, lobbying has a more informal character; however, in recent years, the country has been actively implementing a system for registering lobbyists, particularly through the UK Lobbyists Register. A characteristic feature of this model is the emphasis on public initiatives and grassroots campaigns, which actively involve citizens to put pressure on the government through public petitions and media campaigns. At the same time, registration of lobbyists in the UK is not mandatory for all organizations, which provides some flexibility in implementing lobbying activities.

Keywords: *lobbying, public policy, legal regulation, global models, transparency, corruption risks, democracy, lobbying activities, public administration, civil society, public interests, lobbyist registration, ethical standards.*

Постановка проблеми. Лобізм є важливим інститутом у демократичних країнах, що забезпечує представлення інтересів різних соціальних груп та надає можливість впливати на процеси ухвалення політичних рішень. Проте в Україні лобістська діяльність ще не має чітко визначеного правового статусу, що створює умови для тіньового впливу та корупційних практик. Відсутність належного регулювання лобізму обмежує прозорість взаємодії між громадянським суспільством і органами влади, що, в свою чергу, негативно позначається на демократичному управлінні. Проблема полягає у необхідності адаптації світового досвіду лобізму до українських реалій, зокрема, вивчення та впровадження ефективних моделей лобістської діяльності, що дозволять підвищити прозорість політичних процесів та зменшити корупційні ризики.

Метою дослідження є аналіз світових моделей лобізму, визначення їхніх характерних особливостей та розробка рекомендацій щодо їх імплементації в національну практику України. Особлива увага буде приділена вивченню міжнародних стандартів регулювання лобістської діяльності, визначенню можливих механізмів інтеграції цих стандартів у правову систему України, а також оцінці перспектив легалізації лобізму як елементу демократичного процесу в Україні.

Стан наукових досліджень. Стан наукових досліджень інституціоналізації лобізму в Україні загалом можна охарактеризувати як такий, що динамічно розвивається, але ще не є системно завершеним. У вітчизняній науці сформувалися кілька ключових напрямів. Одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень став доробок О. Одінцової, присвячений правовому регулюванню лобізму в сучасній Україні, де лобізм розглядається як складний суспільно-політичний феномен, що потребує спеціального законодавчого врегулювання та інституційного оформлення. Надалі питання нормативної регламентації лобістської діяльності, аналіз спроб ухвалення «закону про лобізм» та оцінка фрагментарності чинної бази стали предметом досліджень Т. Ярового, В. Риндюк та інших авторів, які підкреслюють, що лобізм як правовий інститут досі перебуває на стадії формування. Н. Березка, Н. Бачинський наголошують на необхідності формування в Україні власної моделі інституціоналізованого лобізму, що поєднувала б кращі зарубіжні практики (США, ЄС) з національними умовами, зокрема у контексті відбудови держави та посилення ролі громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. У United States of America лобізм — це легальна та регульована діяльність, закріплена на федеральному рівні нормативно-правовими актами, зокрема Lobbying Disclosure Act of 1995 (LDA) та Honest Leadership and Open Government Act of 2007 [1]. Всі активні федеральні лобісти зобов'язані реєструватися - через подання форми LD-1 - та звітувати щоквартально (LD-2) про свою діяльність. Завдяки цьому модель США характеризується високою прозорістю: кількість зареєстрованих лобістів, розмір витрат, зустрічі з конгресменами - усе публічно доступно. Наприклад, за даними OpenSecrets, у 2024 році зареєстровано понад 13 000 федеральних лобістів.

Згідно з Lobbying Disclosure Act (LDA), який вступив в силу 1 січня 1996 року та був суттєво змінений Honest Leadership and Open Government Act (HLOGA) у 2007 році, всі

лобісти, які працюють на федеральному рівні в США, повинні бути обов'язково зареєстровані в Конгресі США. Реєстрація лобістів вимагає подачі форми LD-1, яка містить детальну інформацію про лобістів, їхніх клієнтів, а також проблеми, на які вони спрямовують свій вплив. Це дозволяє громадськості та державним органам чітко відслідковувати, хто і як впливає на політичні рішення [2].

Після реєстрації лобісти зобов'язані щоквартально подавати форму LD-2, де вони зазначають подробиці своїх лобістських заходів. Це включає інформацію про проведені зустрічі, витрати на лобістську діяльність, а також конкретні законодавчі ініціативи, на які вони намагаються вплинути. Звітність дозволяє громадськості та державним інститутам відслідковувати, наскільки впливає лобізм на політичні процеси і чи не перевищують ці впливи своїх законних меж [3].

В цілому, американська модель лобізму визначає, що лобісти мають подавати звіт про витрати, що включають гонорари, оплати за консультації та інші витрати, пов'язані з їхньою діяльністю. Витрати на лобізм в США часто досягають значних сум. Так, лише в 2022 році витрати на лобістську діяльність становили понад 4 мільярди доларів США. Це забезпечує прозорість у тому, як бізнес та інші інтереси можуть впливати на ухвалення політичних рішень, що дає можливість громадськості оцінити масштаб цього впливу.

Лобісти мають чітко визначену роль у зв'язку з органами влади, і їхні зустрічі з державними посадовими особами, зокрема з членами Конгресу, є публічно доступними через офіційні звіти. Лобісти повинні дотримуватися строгих етичних стандартів, що включають заборону на надання неправомірних фінансових винагород чи створення конфлікту інтересів для держслужбовців. Крім того, важливим елементом є заборона лобістам на післяслужбову роботу в державному секторі, що допомагає запобігти появі "каруселі" між приватним сектором і державною службою.

Завдяки Honest Leadership and Open Government Act було введено нові норми, що зобов'язують лобістів повідомляти про всі види фінансових зв'язків із політичними кампаніями, державними посадовими особами, а також про донорство в політичні фонди. Це значно підвищує рівень прозорості у політичних процесах, знижуючи ймовірність корупційного впливу через непрозорі канали.

Законодавство США також встановлює обмеження на діяльність лобістів, включаючи вимоги щодо звітності про лобістські витрати, а також санкції за порушення норм. Лобісти, які порушують закон, можуть зіткнутися з великими штрафами або навіть кримінальними санкціями. Це забезпечує ефективний механізм контролю за діяльністю лобістів і допомагає зменшити можливі зловживання.

Лобізм у США розглядається як невід'ємна частина демократичного процесу. Він дозволяє різним соціальним групам, підприємствам, а також неурядовим організаціям впливати на процеси ухвалення рішень в Конгресі та адміністрації. Однак існує і критика, що через високі витрати на лобізм великі корпорації та інші сильні гравці можуть домінувати у політичному процесі, що може викликати нерівність у представленні інтересів і зменшити рівень демократичної участі для менш впливових груп.

Отже, американська модель лобізму є прикладом високої прозорості та регулювання, що дозволяє значно зменшити корупційні ризики і збільшити ефективність участі громадян у політичному процесі. Для України важливо врахувати ці принципи при розробці власного законодавства про лобізм. Створення реєстрів лобістів, звітування про витрати та встановлення етичних стандартів дозволить значно підвищити рівень довіри до державних інститутів і зменшити вплив неопублічних інтересів на ухвалення політичних рішень.

Наступна модель лобізму – це лобізм у Європейському Союзі є добре врегульованою діяльністю, яка має на меті забезпечення прозорості, підзвітності та інтеграції інтересів громадянського суспільства у процеси прийняття політичних рішень. ЄС підходить до лобізму з акцентом на структурований консенсус і етичні стандарти, що дозволяє зберігати баланс між

різними групами інтересів, такими як екологічні, економічні, соціальні та культурні організації.

Європейський Союз володіє системою реєстрації лобістів, яка включає публічний реєстр лобістських груп, що взаємодіють з установами ЄС. Усі організації, які займаються лобізмом, повинні реєструватися у Реєстрі прозорості ЄС. Згідно з Регламентом Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 1049/2001, реєстрація передбачає подачу детальної інформації про лобістську організацію, її клієнтів, джерела фінансування та сферу діяльності [4]. Протягом року ці організації зобов'язані щоквартально звітувати про свою діяльність, надаючи інформацію про витрати на лобізм, проведені зустрічі, а також про специфіку впливу на законодавчі ініціативи.

Офіційна платформа реєстрації лобістів доступна для публічного доступу, що сприяє прозорості та дозволяє громадськості та медіа контролювати, хто і як впливає на політику ЄС. Лобістські організації в ЄС зобов'язані дотримуватися високих етичних стандартів. Це включає вимогу про відсутність конфлікту інтересів між лобістами та посадовими особами ЄС. Європейська Комісія вимагає, щоб лобісти не мали фінансових або особистих інтересів, які можуть впливати на їхню діяльність. Для цього лобісти повинні дотримуватися строгих правил поведінки та звітності про свої зустрічі з високопосадовцями, а також надавати детальну інформацію про теми, на які вони намагаються вплинути.

Важливою особливістю європейської моделі лобізму є активний діалог між громадянським суспільством і органами влади. Це здійснюється через різноманітні механізми: консультації, публічні слухання, семінари та робочі групи. ЄС заохочує залучення громадських організацій, наукових інститутів та бізнес-груп до вироблення політик та законодавства. В рамках Європейського парламенту та Європейської Комісії регулярно проводяться консультації з громадськістю (Public Consultations), в яких можуть брати участь всі зацікавлені сторони.

Механізм постійних консультацій дозволяє створювати більш збалансовану політику, яка враховує інтереси всіх секторів суспільства. Це допомагає уникати монополії на вплив і забезпечує участь менш представницьких груп у процесі ухвалення рішень.

У кожній країні Європейського Союзу є національні закони та нормативно-правові акти, що регулюють лобізм, які є частиною загальної політики ЄС. Зокрема, у Німеччині лобістська діяльність регулюється Законом про реєстрацію лобістів (Lobbyregistergesetz) [5], що вимагає від лобістів реєстрації в спеціальному реєстрі та подання звітів про свою діяльність.

У Франції відповідно до Закону про прозорість (Loi sur la transparence de la vie publique), лобісти зобов'язані реєструвати свої зустрічі з високопосадовцями урядів і парламентів. Протягом останніх років Франція посилила контроль за лобістами, щоб забезпечити повну відкритість їх діяльності в сфері публічних відносин [6].

В Італії лобізм регулюється на підставі спеціального указу (Legge sul Lobbismo), який регламентує реєстрацію лобістських організацій, надає їм інструменти для взаємодії з органами влади та забезпечує звітність. В Італії регулювання лобізму було невирішеною проблемою протягом десятиліть. З 1976 року було здійснено понад 108 законодавчих спроб, які так і не були завершені: ця цифра відображає не лише складність питання, але й постійний культурний розрив, який оточує публічні дебати з цього питання. Прозорість має стати системною цінністю, не обмежуючись публікацією даних чи реєстрів, а радше забезпечуючи ефективне відстеження взаємовідносин між особами, які приймають державні рішення, та зацікавленими сторонами, дозволяючи громадянам розуміти, хто бере участь у визначенні політики та з якими цілями.

Закон про представництво інтересів повинен не лише регулювати діяльність лобістів, а й служити для відновлення балансу у відносинах між громадянами, громадянським суспільством та інституціями, створюючи справді рівні умови для тих, хто представляє приватні інтереси, та тих, хто захищає загальні інтереси [7].

Також відзначимо, що у ЄС, зокрема через Європейську Комісію, встановлюється інтенсивна координація між різними секторами, що дозволяє розробляти політики, враховуючи інтереси бізнесу, наукових та громадських організацій. Лобістська діяльність в ЄС включає створення груп для спільного обговорення політик (stakeholder dialogues), в яких на рівних правах беруть участь не лише державні органи, але й великі корпорації, інвестиційні групи та громадські ініціативи. Попри високий рівень прозорості, система лобізму в ЄС має й свої виклики. Зокрема, лобісти, хоч і зобов'язані дотримуватись етичних норм, часто отримують критику за те, що великі бізнес-групи, що володіють великими фінансовими ресурсами, можуть мати більший доступ до політичних рішень. Таким чином, не всі інтереси представлені рівно, і є потенціал для нерівного впливу. Перспективи для розвитку лобістської діяльності в ЄС включають посилення вимог щодо повної прозорості фінансування лобістських кампаній, створення механізмів оцінки ефективності лобізму, а також запровадження міжнародних стандартів для моніторингу лобістських груп.

Отже, аналіз європейської моделі лобізму показує важливість регульованості та прозорості лобістської діяльності. Для України варто запровадити систему реєстрації лобістів, з чіткими етичними стандартами та інструментами для моніторингу лобістських витрат. Це дозволить зменшити ризики корупції, сприяти відкритому та збалансованому політичному процесу, а також забезпечити рівні умови для різних соціальних груп у взаємодії з органами влади.

Ще однією моделлю є канадська модель. Лобізм в Канаді урегульовано Законом Канади **Lobbying Act (R.S.C., 1985, с. 44 (4th Supp.))**, який регулює лобістську діяльність на федеральному рівні. Він був прийнятий для забезпечення прозорості в лобістських практиках і має на меті гарантувати, що взаємодія між лобістами та державними посадовцями є законною, відкритою та підзвітною громадськості.

Згідно з Lobbying Act, лобізм визначається як будь-яка діяльність, спрямована на вплив на урядові або парламентські рішення, дії чи політики через безпосередні контакти з державними посадовцями, депутатами або іншими публічними особами. Закон охоплює як консультантів-лобістів (професійних лобістів, які працюють для клієнтів), так і внутрішніх лобістів (працівників компаній, організацій або урядових відомств, що займаються лобізмом) [8].

Згідно з Lobbying Act, усі лобісти, які взаємодіють із федеральними урядовими структурами, повинні бути зареєстровані в Реєстрі лобістів Канади. Реєстрація вимагає надання детальної інформації, зокрема:

- ім'я лобіста та його контактні дані;
- клієнт або організація, на користь якої проводиться лобізм;
- специфіка теми лобізму;
- ім'я та посади публічних посадових осіб, з якими були проведені зустрічі.

Цей реєстр є публічним, і будь-яка особа може ознайомитися з ним через Інтернет. Це сприяє прозорості процесів впливу на політику Канади [9].

Лобісти повинні подавати щоквартальні звіти про свою діяльність. Ці звіти включають наступні деталі: - інформацію про витрати на лобістську діяльність; - кількість зустрічей і заходів, в яких брали участь лобісти; - вказівка на те, яку політику, законодавчі акти або рішення намагалися змінити лобісти.

Ці звіти є відкритими для громадськості, і їх можна знайти через Інтернет-ресурси канадських урядових органів [9].

Lobbying Act встановлює чіткі обмеження для колишніх публічних посадових осіб щодо їх участі в лобістській діяльності. Якщо особа займала високу державну посаду, вона повинна пройти період «охолодження» перед тим, як почати працювати як лобіст. Цей період триває від 1 до 5 років, в залежності від рівня займаної посади. Це правило існує для запобігання можливим конфліктам інтересів. Всі лобісти зобов'язані дотримуватися Кодексу етики лобістів, який був розроблений і введений в дію Комісаром з лобіювання Канади [8, п.10.11].

Кодекс містить вимоги до:

- ведення лобістських переговорів із дотриманням етики, прозорості та чесності;
- заборони на пропозицію або надання подарунків, грошей чи інших стимулів посадовцям;

- обов'язок повідомляти про конфлікти інтересів.

Лобісти також зобов'язані повідомляти про всі зустрічі з публічними посадовцями, включаючи випадки, коли ці зустрічі мали стосунок до політичних рішень.

Закон передбачає серйозні санкції за порушення лобістських норм:

Штрафи - лобісти, які порушують правила реєстрації або звітності, можуть бути оштрафовані на суму до 200 000 канадських доларів.

Кримінальні санкції - у разі серйозних порушень, таких як надання неправдивої інформації або спроби корупційного впливу на державних посадовців, лобісти можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності [8].

Крім того, існує заборона на лобістську діяльність для осіб, що не дотримуються кодексу етики або порушують звітність.

В Канаді існує посада Комісара з лобіювання, який має широкий спектр повноважень, включаючи:

1. спостереження за дотриманням лобістами норм реєстрації та звітності;
2. проведення розслідувань на випадок порушень норм лобістської діяльності;
3. видача рекомендацій щодо вдосконалення законодавства про лобізм;
4. комісар також відіграє важливу роль у просуванні прозорості і в забезпеченні балансу інтересів між різними соціальними групами [8, п.9.1].

Лобісти в Канаді використовують різноманітні інструменти для впливу на політику, серед яких:

- а) зустрічі з урядовцями та парламентарями для обговорення законопроектів, ініціатив або політик;
- б) публічні консультації та внесення пропозицій до проектів законодавчих актів;
- в) медіа-кампанії для привертання уваги до конкретних питань;
- г) аналітичні звіти та дослідження, які можуть бути передані законодавцям для обґрунтування певних рішень.

Отже, канадська модель лобізму є прикладом легалізації та прозорості лобістської діяльності, що може бути корисним для України під час створення власного законодавства про лобізм. Важливими елементами є реєстрація та звітність лобістів, а також етичні стандарти та запобігання конфліктів інтересів. Впровадження таких норм може значно збільшити прозорість процесу ухвалення рішень і зменшити ризики корупційного впливу на державну політику.

Модель лобізму у Великій Британії характеризується певною неформальністю, оскільки реєстрація лобістів не є обов'язковою для всіх організацій, що дає гнучкість у реалізації лобістської діяльності. Однак з останніх років активно впроваджується система реєстрації лобістів через Реєстр лобістів Великої Британії, що дозволяє забезпечити більшу прозорість. Ключовою особливістю є акцент на громадських ініціативах та grassroots-кампаніях, які активно використовують громадян для створення тиску на уряд через публічні петиції, медіа-кампанії та соціальні мережі. Ці кампанії дозволяють широким верствам населення брати участь у процесах прийняття політичних рішень, сприяючи більш відкритому діалогу між громадськістю та урядом.

Отже, аналіз світових моделей лобізму дозволяє виділити кілька ключових аспектів, які можна впровадити в українську практику. Найбільш доцільним для України є запровадження обов'язкової реєстрації лобістів, встановлення чітких етичних стандартів для лобістів та розробка системи публічної звітності про лобістські витрати. Крім того, важливо звернути увагу на координацію між державними органами та громадянським суспільством для забезпечення ефективного, збалансованого впливу різних груп інтересів на формування

державної політики. В Україні, де ще не завершено процес легалізації лобізму, інститут лобістської діяльності може стати важливим інструментом детінізації політики та підвищення прозорості державного управління. Впровадження світових моделей лобізму допоможе створити більш відкриту, ефективну та демократичну політичну систему, яка враховуватиме інтереси широкого кола громадянських і економічних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lobbying Disclosure Act (LDA). URL: <https://lda.senate.gov/system/public/>
2. Lobbying disclosure act guidance. January 1, 2008 Last Revised February 28, 2025. URL: <https://lda.congress.gov/Guidance/ldaguidance.pdf>
3. Baumgartner, F., Berry, J., Hojnacki, M., Kimball, D., Leech, B. *Lobbying and Policy Change: Who Wins, Who Loses, and Why*. Chicago: University of Chicago Press, 2009. 340 p.
4. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj/eng>
5. Act Introducing a Lobbying Register for the Representation of Special Interests vis-à-vis the German Bundestag and the Federal Government (Lobbying Register Act – Lobbyregistergesetz) of 16 April 2021. Federal Law Gazette 2021 I, p. 818. URL: <https://www.bundestag.de/resource/blob/870452/41e5c2f593b16c960d86c0041a377862/Gesetz-EN-neu-data.pdf>
6. LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000028056315>
7. La proposta di legge sulla regolamentazione del lobbying torna alla Camera. URL: <https://www.thegoodlobby.it/la-legge-sul-lobbying-torna-alla-camera/>
8. Lobbying Act (R.S.C., 1985, c. 44 (4th Supp.)). URL: https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/l-12.4/?utm_source=chatgpt.com
9. Lobbyists Registration Regulations (SOR/2008-116). URL: laws-lois.justice.gc.ca